

Міністерство освіти і науки України
Чернігівський національний технологічний університет
Навчально-науковий інститут права і соціальних технологій
Юридичний факультет
Кафедра трудового права та права соціального забезпечення

ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Методичні вказівки
до проведення семінарських занять та самостійної роботи
для студентів спеціальності 8.03040101 «Правознавство»
освітньо-кваліфікаційного рівня: «магістр» денної форми
навчання

Обговорено і рекомендовано
на засіданні кафедри трудового
права та права соціального
забезпечення
Протокол 3 від 3 жовтня 2014р.

Право соціального забезпечення зарубіжних країн. Методичні вказівки до проведення семінарських занять та самостійної роботи для студентів спеціальності 8.03040101 «Правознавство» освітньо-кваліфікаційного рівня: «магістр» денної форми навчання / Укл.: Литвиненко В.М., Денисенко К.В. – Чернігів: ЧНТУ, 2014. – 46 с.

Укладач: ЛИТВИНЕНКО ВАЛЕНТИНА МИКОЛАЇВНА, кандидат юридичних наук, доцент кафедри трудового права та права соціального забезпечення
ДЕНИСЕНКО КАТЕРИНА ВІКТОРІВНА, асистент кафедри трудового права та права соціального забезпечення

Відповідальний за випуск: РУДИК ВІКТОРІЯ АНАТОЛІЇВНА,
завідувач кафедри трудового права
та права соціального забезпечення,
кандидат юридичних наук, доцент

Рецензент: ХИМЕНКО ОЛЕКСАНДР АНАТОЛІЙОВИЧ, кандидат юридичних наук, завідувач кафедри цивільного, господарського, адміністративного права та процесу Чернігівського національного технологічного університету

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
1 ОПИС ТА СТРУКТУРА ДИСЦИПЛІНИ	5
2 ТЕМАТИЧНА СТРУКТУРА ТА ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ПРОГРАМИ КУРСУ	7
3 ПЛАНИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ	10
4 ПОРЯДОК ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ.....	43
ДОДАТОК А - ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ВИВЧЕННЯ	44
ДОДАТОК Б - ПЕРЕЛІК ОРІЄНТОВНИХ ПИТАННЯ НА ІСПИТ.....	45

ПЕРЕДМОВА

Дані методичні вказівки є навчальним посібником для проведення семінарських занять та підготовки самостійної роботи з дисципліни «Право соціального забезпечення зарубіжних країн». Методичні вказівки включають в себе такі частини: Опис та структура дисципліни; Тематична структура та основний зміст програми курсу; Плани семінарських занять; Порядок оцінювання знань студентів; Питання для самостійного вивчення; Орієнтовні питання на іспит.

В матеріали до семінарських занять включені питання, що передбачаються для обговорення на семінарі, ключові поняття, контрольні питання, додаткові дискусійні питання, питання на самостійне вивчення, зазначені теми рефератів та передбачені тестові завдання. Підготовка студентами виступів на семінарах, питань на самостійне вивчення та написання рефератів здійснюється з метою залучення студентів до самостійної роботи над науковими та законодавчими джерелами з тим, щоб на підставі аналізу та узагальнення студенти мали змогу робити власні обґрунтовані висновки теоретичного та практичного характеру. На розгляд теоретичних питань та проведення дискусій час виділяється викладачем.

Крім розгляду теоретичних питань методичними вказівками передбачаються тестові завдання. Мета тестових завдань – забезпечити зручний контроль знань як з боку самих студентів, так і з боку викладачів.

Підводячи підсумки семінарського заняття, викладач робить висновки, в яких зазначає правильну позицію при відповідях на теоретичні питання, робить висновок щодо правильності рішення тестових завдань та загального рівня підготовки, оцінює відповіді та виступи студентів.

1 ОПИС ТА СТРУКТУРА ДИСЦИПЛІНИ

Таблиця 1.1- Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	
Кількість кредитів – 3	Галузь знань: 0304 – “Право”	Нормативна	
	Напрямок підготовки: 8.03040101 - «Правознавство»		
Модулів – 2		Рік підготовки: 5	
Індивідуальне науково-дослідне завдання – реферат, контрольна робота		Семестр	
Загальна кількість годин – 90			
Тижневих годин: аудиторних – 2; самостійної роботи і індивідуальної студента – 3,6	Освітньо-кваліфікаційний рівень: магістр	Лекції	
		1	
		Семінарські	
		1	.
		Самостійна робота	
		3	
		Індивідуальні завдання: 0,6.	
		Вид контролю:	
Іспит			

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить:

у 5-ому семестрі – 1:1,8

Таблиця 1.2 - Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем		Кількість годин для денної/заочної форми навчання									
		Всього	У тому числі								С.р.
			Лек.	Сем.	Лаб.						
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Змістовий модуль 1. СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯК СКЛАДОВА ЧАСТИНА РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН											
1	ТЕМА №1. Соціальне забезпечення в умовах ринкової економіки	15	2	2						11	
2	Тема 2. Основні принципи соціального забезпечення в країнах світу	15	2	2						11	
Разом за змістовим модулем 1		30	4	4						22	
Змістовний модуль №2. СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В КРАЇНАХ СВІТУ											
3	Тема 3. Соціальне забезпечення Російської Федерації та країн СНД	10	2	2						6	
4	Тема 4. Системи пенсійного страхування у країнах Центральної та Східної Європи (Чехія, Естонія, Угорщина, Польща, Словенія). Соціальне забезпечення Німеччини	10	2	2						6	
5	Тема 5. Соціальне забезпечення Скандинавських країн	10	2	2						6	
6	Тема 6. Соціальне забезпечення Чилі	10	2	2						6	
7	Тема 7. Соціальне забезпечення Італії та Ізраїлю.	10	2	2						6	
8	Тема 8. Система соціального забезпечення Великобританії та США.	10	2	2						6	
Разом за змістовим модулем 2		60	12	12						36	
Усього годин за дисципліну		90	16	16						58	

2 ТЕМАТИЧНА СТРУКТУРА ТА ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ПРОГРАМИ КУРСУ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1 СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯК СКЛАДОВА ЧАСТИНА РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Тема 1. Соціальне забезпечення в умовах ринкової економіки

Самостійність осіб у країнах ринкової економіки у праві вибору страхування від ризиків загального характеру. Організаційно-правові моделі соціального забезпечення в країнах з розвинутою економікою:

- соціально-демократична модель скандинавських країн;
- модель неоліберальна (США);
- модель неоконсервативна (Німеччина);
- система Беверіджа (Англія, Ірландія);

Сучасні міжнародні стандарти в галузі соціального забезпечення.

Всесвітні міжнародні стандарти права людини на соціальне забезпечення. Право на соціальне забезпечення за Загальною декларацією прав людини (ООН, 1948 р.).

Основні сучасні пенсійні моделі.

Тема 2. Основні принципи соціального забезпечення в країнах світу

Класифікація принципів соціального забезпечення в країнах світу.

Принцип страхування. Принцип забезпечення. Принцип піклування.

Значення принципів.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2 СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В КРАЇНАХ СВІТУ

Тема 3. Соціальне забезпечення Російської Федерації та країн СНД

Загальна характеристика реформування пенсійної системи Росії. Державне пенсійне страхування. Види пенсій. Обчислення пенсій. Виплата пенсій. Недержавне пенсійне забезпечення. Соціальні допомоги, компенсаційні виплати. Охорона здоров'я громадян. Медична допомога.

Загальна характеристика соціального забезпечення країн СНД.

Тема 4. Системи пенсійного страхування у країнах Центральної та Східної Європи (Чехія, Естонія, Угорщина, Польща, Словенія). Соціальне забезпечення Німеччини

Загальна характеристика реформування пенсійних систем у країнах Чехії, Естонії, Угорщині, Польщі, Словенії.

Фінансування виплат у країнах Центральної та Східної Європи. Види пенсій та порядок їх виплати. Пенсії за віком. Пенсії по інвалідності. Пенсії у зв'язку з втратою годувальника

Соціальне забезпечення Німеччини, загальна характеристика. Розвиток соціального страхування. Пенсійне страхування. Виробничі пенсії. Медичне страхування. Страхування від нещасних випадків на виробництві. Гроші на дітей. Забезпечення жертв війни. Соціальна допомога.

Тема 5. Соціальне забезпечення Скандинавських країн

Загальна характеристика реформування пенсійної системи Скандинавських країн.

Страхування по старості, в разі втрати працездатності або смерті годувальника. Право на одержання пенсії. Джерела фінансування соціального страхування. Умови надання соціальної грошової допомоги. Грошова допомога матеріально залежним особам в разі смерті годувальника.

Система соціального страхування, що передбачає надання допомог. Допомога в разі хвороби, при вагітності та пологах. Допомога в разі виробничої травми. Грошова допомога в разі тимчасової і повної непрацездатності. Допомога по безробіттю. Допомога сім'ям.

Тема 6. Соціальне забезпечення Чилі

Загальна характеристика реформування пенсійної системи Чилі.

Допомога особам по старості, непрацездатним особам, які втратили годувальника. Категорії громадян, які підлягають страхуванню. Джерела фінансування. Умови призначення допомоги. Допомога особам по старості. Допомога при повній втраті працездатності. Допомога особам, які втратили годувальника. Допомога при хворобі, вагітності та пологах.

Допомога при виробничих травмах, при тимчасовій і постійній втраті працездатності. Допомога безробітним. Допомога багатодітним.

Тема 7. Соціальне забезпечення Італії та Ізраїлю

Надання грошової допомоги по старості, непрацездатності, в разі смерті годувальника. Умови надання пенсії по старості. Грошова допомога по старості. Грошові виплати по інвалідності. Допомога в разі втрати годувальника у Італії.

Допомоги у Італії. Надання грошової допомоги по хворобі та при народженні дитини і догляду за нею. Грошова допомога по безробіттю. Грошова допомога сім'ям.

Надання грошової допомоги по старості, непрацездатності, в разі смерті годувальника у Ізраїлі. Умови надання пенсії по старості. Грошова допомога по

старості. Грошова допомога по інвалідності. Грошова допомога в разі втрати годувальника у Ізраїлі.

Надання грошової допомоги в разі хвороби та при народженні дитини у Ізраїлі. Допомоги при травмах на виробництві, при тимчасовій, при стійкій непрацездатності. Грошова допомога по безробіттю. Грошова допомога сім'ям у Ізраїлі.

Тема 8. Система соціального забезпечення Великобританії та США

Загальна характеристика реформування пенсійної системи Великобританії. Трирівнева система: базові державні пенсії, державні пенсії за вислугу років, недержавні пенсії. Право вибору схеми пенсійного забезпечення.

Соціальні допомоги. Медичне страхування у Великобританії.

Історія пенсійного забезпечення в США. Система державного пенсійного забезпечення в США. Поточні питання державного пенсійного забезпечення. Система недержавного пенсійного забезпечення.

3 ПЛАНИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

3.1 Методичні рекомендації до семінарських занять

Держави Центральної, Східної і Південно-Східної Європи, до яких входить Україна, стали на шлях реформування і знаходяться у процесі змін, що охоплюють всі сфери суспільної економічної структури. Реформування національної пенсійної системи є надзвичайно складним завданням як з технічної, так і політичної точки зору.

З цією метою проводиться робота для наближення національного законодавства до міжнародних стандартів відповідно до Європейської соціальної Хартії, рішень ООН, Конвенції МОП, Декларацій і Програм дій Всесвітньої зустрічі на найвищому рівні в інтересах соціального розвитку у Копенгагені, іншими міжнародними нормами.

Як і іншим країнам, для яких питання реформування пенсійного забезпечення є актуальним, Україні необхідно враховувати міжнародний досвід побудови і реформування пенсійних систем, що дозволяє бачити її в контексті світового процесу розвитку соціальних основ захисту непрацевдатних. При цьому заслуговують на увагу і питання побудови пенсійних систем, і практика окремих країн, які вже здійснили перехід до нових або модернізованих принципів соціального захисту, а також світові тенденції в реформуванні діючих пенсійних систем.

Такий досвід має дуже важливе значення, оскільки під час його вивчення є можливість дослідити вплив того чи іншого фактору на пенсійні системи зарубіжних країн та уникнути небажаних і несприятливих рішень при запровадженні нової національної системи.

У зв'язку з цим для студентів спеціальності 8.03040101 «Правознавство» передбачено вивчення навчальної дисципліни “Право соціального забезпечення зарубіжних країн” на п'ятому курсі.

Вивчення дисципліни „ Право соціального забезпечення зарубіжних країн” передбачає опрацювання запропонованих нормативно – правових актів, існуючих підручників, періодичних видань та наукових публікацій.

Пристаючи до вивчення матеріалу студент повинен: ознайомитися з планом заняття та запропонованою літературою; вивчити відповідні питання в конспекті та розширити свої знання за рахунок існуючих підручників, монографій та наукових публікацій; використовуючи набуті знання, вирішити практичні завдання та тести.

При вивченні дисципліни ключове місце займають основи законодавства про соціальне забезпечення за рахунок бюджетних коштів, а також змішане соціальне забезпечення окремих категорій громадян. Враховуються міжпредметні зв'язки з іншими навчальними дисциплінами (пенсійним, трудовим, сімейним, фінансовим, адміністративним правом, законодавством про допомоги та субсидії) у частині, де вони стикаються.

Розкриваючи теоретичні питання, студенти повинні звернути увагу на різні наукові погляди провідних вчених даної галузі права і розуміти важливість проблем, що досліджуються. Тому потрібно провести порівняльний аналіз проблем, що існують з системою соціального забезпечення розвинутих країн світу.

Вирішення практичних завдань та тестів потребує чіткої відповіді на поставлені питання, посилання на відповідні норми в існуючому законодавстві. Потрібно звернути увагу на всі елементи завдання та логічно і нормативно обґрунтувати свої відповіді. Потрібно по ситуації вказати можливі напрямки вирішення чи відновлення порушених соціальних прав та можливий (найбільш доцільний) вихід із вказаної ситуації.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1
СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯК СКЛАДОВА ЧАСТИНА
РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН
Семінарське заняття №1

Тема 1. Соціальне забезпечення в умовах ринкової економіки

План заняття

1. Самостійність осіб у країнах ринкової економіки у праві вибору страхування від ризиків загального характеру.
2. Організаційно-правові моделі соціального забезпечення в країнах з розвинутою економікою.
3. Сучасні міжнародні стандарти в галузі соціального забезпечення.
4. Всесвітні міжнародні стандарти права людини на соціальне забезпечення.
5. Основні сучасні пенсійні моделі.
6. Класифікація принципів соціального забезпечення в країнах світу.

Ключові поняття

Самостійність осіб у країнах ринкової економіки у праві вибору страхування від ризиків загального характеру; поняття організаційно-правових моделей соціального забезпечення в країнах з розвинутою економікою; поняття сучасних міжнародних стандартів в галузі соціального забезпечення; поняття міжнародних стандартів права людини на соціальне забезпечення; види основних сучасних пенсійних моделей; класифікація принципів соціального забезпечення в країнах світу.

Контрольні питання

- Дайте визначення соціальних ризиків.
Назвати традиційні соціальні ризики.
Охарактеризувати соціально-демократичну модель соціального захисту.
Охарактеризувати неоліберальну модель соціального захисту.
Дайте загальну характеристику організаційно-правових форм соціального захисту.
Охарактеризувати принцип страхування.
Охарактеризувати принцип забезпечення.
Охарактеризувати принцип опіки (допомоги).

Додаткові дискусійні питання

- Які дві основні моделі захисту населення на випадок соціальних ризиків?
Назвіть основні організаційні принципи соціального забезпечення.
Спробуйте запропонувати власне визначення соціальних ризиків.
Яким є основне завдання системи Беверіджа?
Назвіть три встановлювані державою пенсійні моделі.
Охарактеризуйте класичну розподілювальну солідарну модель.
Назвіть кожен із рівнів трьохярусної пенсійної системи?

Завдання для самостійної роботи

Питання, що рекомендуються для поглибленого вивчення предмета

Поняття соціального забезпечення та його основні функції.

Поняття принципів права соціального забезпечення в країнах світу.

Поняття організаційно-правових моделі соціального забезпечення в країнах світу.

Трирівнева пенсійна система в країнах з розвинутою економікою.

Завдання для індивідуальної роботи

Підготувати реферати з таких тем:

Основні сучасні пенсійні моделі в світі.

Модель Бісмарка і план Беверіджа.

Особливості соціального захисту зарубіжних країн.

Становлення соціального забезпечення в умовах ринкової економіки.

Основні принципи права країн-членів ЄС.

Міжнародні акти про право людини на соціальне забезпечення.

Тестові завдання

1. Основними концепціями соціального забезпечення є:

а) соціальна і демографічна;

б) культурна і економічна;

в) економічна і правова;

г) соціальна і правова;

2. В основі якої концепції закладений спосіб розподілу благ через суспільні фонди споживання:

а) економічної;

б) політичної;

в) соціальної;

г) культурної;

3. В основі якої концепції лежить соціальне забезпечення не всіх членів суспільства, а лише окремих категорій громадян, які перебувають під особливим захистом з боку держави:

а) політичної;

б) економічної;

в) соціальної;

г) культурної;

д) правової

4. До складових соціального забезпечення не відносяться:

а) коло осіб, які потрапили у важкі життєві ситуації і втратили засоби до існування;

б) види соціального забезпечення, які гарантує держава;

в) повноваження державних органів;

г) форми і способи надання засобів існування

5. До основних функцій соціального забезпечення відносять:

а) економічну;

- б) політичну;
- в) демографічну;
- г) соціально-реабілітаційну;
- д) всі відповіді вірні

6. До моделей соціального захисту не відноситься:

- а) континентальна;
- б) африканська;
- в) англо-саксонська;
- г) скандинавська;
- д) південно-європейська;
- е) всі відповіді вірні

7. Представником якої моделі соціального захисту є Бісмарк:

- а) континентальної;
- б) скандинавської;
- в) англо-саксонської;
- г) південно-європейської

8. Принцип всезагальності, одноманітності та розподільної справедливості притаманний:

- а) континентальній моделі соціального захисту;
- б) англо-саксонській моделі соціального захисту;
- в) скандинавській моделі соціального захисту;
- г) південно-європейській моделі соціального захисту

8. Скандинавську модель соціального захисту представляють такі країни:

- а) Данія;
- б) Швеція;
- в) Фінляндія;
- г) Англія;
- д) Франція;
- е) всі відповіді вірні

9. У якій моделі рівень соціального забезпечення є відносно низьким, а завдання соціального захисту часто розглядається як справа сім'ї:

- а) континентальної;
- б) скандинавської;
- в) англо-саксонської;
- г) південно-європейської

10. Хто є представником англо-саксонської моделі соціального захисту:

- а) Бісмарк;
- б) Беверідж;
- в) Монтеस्क'є;
- г) Роджерс;

Рекомендована література

1. Загальна декларація прав людини. (ООН, 1948). Права людини. Міжнародні договори України. Декларації, документи: Збірник. - К., 1992.

2. Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права / Прийнятий Генеральною Асамблеєю ООН 19 грудня 1996 р. / Права людини, міжнародні договори України, декларації, документи: Збірник. - К.,1992.
3. Європейська соціальна хартія (переглянута) 3 травня 1996 р. Страсбург, Рада Європи, підписана Україною 7 травня 1999 р.
4. Антропов В.В. Системы пенсионного обеспечения в странах ЕС / В.В. Антропов // Труд за рубежом. – 2006. - № 3(71). – с. 78- 94.
5. Андріїв .В.В. Перспективи пенсійного забезпечення / В.В. Андріїв // Теоретичні та практичні проблеми трудового та пенсійного права: Збірник матеріалів науково-практичного семінару / За ред. канд. юрид. наук, доцента Шумної Л.П. – Чернігів: КП “Видавництво “Чернігівські обереги”, 2007. – С. 31-34.
6. Березіна С. Є різні моделі і різні підходи / С. Березіна // Вісник Пенсійного фонду України. - №4. - 2002. - С. 46
7. Болотіна Н. Право соціального захисту України. Навчальний посібник. -Київ „Знання”. - 2005 р.
8. Бойко М.Д. Право соціального забезпечення України: навч. посібник вид. 3-тє , доп. та перероб. – К : Атіка, 2006.-380 с.
9. Болотіна Н. Право соціального захисту: становлення і розвиток в Україні. – К.: Знання, 2005. – 381 с.
10. Болотіна Н.Б. До питання про модель соціального забезпечення в Україні / Н.Б. Болотіна // Державність. – 1993. – № 2. – С. 3 – 4.
11. Городня О. Система соціального захисту у Бельгії / О. Городня // Охорона праці. — 2002. — № 1. — С. 45—46.
12. Горюк Н. Криза пенсійних систем: проблеми й альтернативи реформи / Н. Горюк // Україна: аспекти праці. — 1999. — № 4. — С. 38—40.
13. Ганслі Теренс М. Соціальна політика та соціальне забезпечення за ринкової економіки. – Л.: Либідь, 1996. – 210 с.
14. Гоне А. Державна допомога сім'ям з дітьми: погляд експерта Євросоюзу / А. Гоне // Соціальна політика і соціальна робота. — 2000. — № 2(14).
15. Гуменюк І.О. Міжнародні стандарти в сфері соціального страхування // Актуальні проблеми політики: Збірник наукових праць / Голов. ред. С.В. Ківалов, відп. за вип. Л.І. Кормич. – Одеса: Юридична література, 2002. – Випуск 13 – 14. – С. 859 – 864.
16. Давид Р. Основные правовые системы современности. -М. -1988. - С.145.
17. Креховецька Л. Г. Реформування систем в умовах глобалізації: зарубіжний і вітчизняний досвід / Креховецька Л. Г. // Вісник Прикарпатського університету. – 2009. – № 7. – С. 56–61.
18. Кир'ян Т., Шаповал М., Вітер В. Світовий досвід застосування державних стандартів / Т. Кир'ян, М. Шаповал, В.Вітер // Соціальний захист - 1999. - № 3. - С. 66.

19. Малютина Н.Н. Развитие системы пенсионного обеспечения в зарубежных странах / Н.Н. Малютина // Труд за рубежом. — 2001. — № 2.
20. Нікітчина О. В. Реформування пенсійної системи України в аспекті зарубіжного досвіду / Нікітчина О. В. // Економіка. Управління. Інновації. — Житомир. — 2009. — № 2. — С. 44–48.
21. Надточій Б. Соціальне страхування у контексті історії / Б. Надточій // Соціальний захист. — 2003. — № 2. — С. 20 – 24; № 3. — С. 29 – 33.
22. Опришко В. Ф., Омельченко А. В., Фастовець А. С. Право Європейського Союзу. — К., 2002.
23. Оклей І.В. Міжнародний досвід реформування пенсійної системи / І.В. Оклей // Захист соціальних та економічних прав людини: міжнародні стандарти і законодавство України: Матеріали науково-практичної конференції; м. Київ, 12 березня 2004 року; за ред. О.Ф. Штанька, Н.Б. Болотіної. — К.: КЮІ МВС України, 2004. — Ч.2. — С.44-47.
24. Осадчая И. Бюджетная политика государства на переломных этапах: опыт индустриально развитых стран / И. Осадчая // Мировая экономика и международные отношения. — 1999. - №8. — с.25-29.
25. Павленко Ю. Світовий досвід функціонування систем соціального страхування. Уроки для України / Ю. Павленко // Україна: аспект праці - №6. - 2002. - С. 30-36.
26. Погорелова С. Історія становлення державної системи соціального захисту в європейських країнах / С. Погорелова // Вісник Пенсійного фонду України. - 2008. — № 5(71).
27. Пол де Нойер. Система соціального забезпечення в Нідерландах / Пол де Нойер // Соціальна політика і соціальна робота. — 1999. — № 2. — С. 28—38.
28. Прилипко С. Право на пенсійне забезпечення та його реалізація в умовах ринкової економіки / С. Прилипко // Право України. — 2003. — № 2. — С. 45 – 48.
29. Приходько С. Здійснення громадянами права на соціальний захист та гарантії його забезпечення / С. Приходько // Право України. — 2000. — № 2. — С. 18 – 22.
30. Страшун Б.А. Конституционное (государственное) право зарубежных стран: В 4-х т. — М., 1996. — Т.1-2.
31. Синчук С.М., Бурак В.Я. Право соціального забезпечення України: Навч. посіб. / За ред. С.М. Синчук. — К.: Т-во “Знання”, КОО, 2003. — С. 16 – 18
32. Сирота І.М. Право соціального забезпечення в Україні: Підручник. — Х.: Одісей, 2001. — С.38 – 53.
33. Сергієнко О. Соціальна політика в сучасному світі та в Україні / О.Сергієнко // Україна: аспекти праці — 2002. — № 1. — С. 31 – 37.
34. Сивак С. Конституційні гарантії права на пенсійне забезпечення і пенсійна реформа / С. Сивак // Право України. — 1997. — № 12. — С. 70 – 74.
35. Системи соціального страхування в країнах світу: Короткий огляд. — К. — 1996 р.

36. Сташків Б.І. Теорія права соціального забезпечення: Навч. посіб. – К.: Знання, 2005.-405 с. – (Вища освіта 21 століття).
37. Тернес М., Ганслі. Соціальна політика та соціальне забезпечення за ринкової економіки. – К., 1996.
38. Трудовое и социальное право зарубежных стран: основные институты. — М., 2002.
39. Шаповал М. Накопичувальній системі в Україні бути / Шаповал М. // Урядовий кур'єр. – 2008. – № 19. – С. 6.
40. Шитченко В.Г. Моделі соціального захисту в державах-членах Європейського Союзу / В.Г. Шитченко // Вісник Чернігівського державного інституту права, соціальних технологій та праці (серія Право. Економіка. Соціальна робота. Гуманітарні науки): щоквартальний науковий збірник. – 2008. - №1. – Чернігів: Чернігівський державний інститут права, соціальних технологій та праці, 2008. – С.36-44.
41. Яценко В., Вінер М. Стратегія пенсійної реформи для України / В. Яценко, М. Вінер // Україна: аспекти праці. — 1998. — № 2. — С. 19—26.
42. Ярошенко І. Право соціального забезпечення : Навч. пос. – К.: КНЕУ, 2005. – 232 с.

Семінарське заняття №2

Тема: Соціальне забезпечення Російської Федерації та країн СНД

План заняття

1. Загальна характеристика реформування пенсійної системи Росії.
2. Державне пенсійне страхування.
3. Недержавне пенсійне забезпечення.
4. Соціальні допомоги, компенсаційні виплати.
5. Охорона здоров'я громадян. Медична допомога.
6. Загальна характеристика соціального страхування країн СНД.

Ключові поняття

Загальна характеристика реформування пенсійної системи Росії; поняття державного пенсійного страхування; поняття недержавного пенсійного забезпечення; поняття соціальних допомог, поняття компенсаційних виплат; охорона здоров'я громадян; медична допомога; загальна характеристика соціального страхування країн СНД.

Контрольні питання

- Назвіть види соціального забезпечення в Росії?
- Охарактеризуйте державне пенсійне страхування в Росії?
- Охарактеризуйте недержавне пенсійне страхування в Російській Федерації?
- Дайте загальну характеристику соціального страхування країн СНД?

Додаткові дискусійні питання

Відповідно до якого Федерального закону встановлюються державні пенсії в Російській Федерації?

Вкажіть види державних пенсій в Росії?

Назвіть умови призначення пенсій за віком в Російській Федерації?

Назвіть умови призначення пенсій за вислугу років в Російській Федерації?

Назвіть умови призначення пенсій в разі втрати годувальника в Російській Федерації?

Назвіть умови призначення пенсій по інвалідності в Російській Федерації?

Назвіть та охарактеризуйте принципи політики держав Співдружності при проведенні пенсійної реформи?

Завдання для самостійної роботи

Питання, що рекомендуються для поглибленого вивчення предмета

Поняття та основні види державних пенсій в Російській Федерації.

Недержавні пенсійні фонди в Російській Федерації.

Досвід Казахстану у сфері пенсійного забезпечення.

Реформування системи соціального забезпечення у Білорусі.

Завдання для індивідуальної роботи

Підготувати реферати з таких тем:

Досвід реформування систем соціального страхування постсоціалістичних країн.

Організація систем пенсійного страхування у постсоціалістичних країнах.

Пенсійне страхування на території Російської Федерації.

Тестові завдання

1. Види соціального забезпечення в Росії:

а) пенсія

б) допомоги

в) протезно – ортопедичні допомоги

г) пільги і переваги інвалідів

д) всі відповіді вірні

2. Залежно від орієнтацій соціальних служб, розрізняють такі функції (Росія):

а) функція соціальної допомоги, яка включає як облік виявлених осіб так і профілактика і надомні послуги, тощо.

б) функція інформованості, що означає право на збір інформації

в) функція інформування населення, вивчення і прогнозування соціальних потреб.

г) всі відповіді вірні

3. Види державних пенсій в Росії:

а) пенсія за віком

б) пенсія в разі втрати годувальника

в) пенсія в разі працездатності

г) пенсія по інвалідності

4. Право на пенсію за віком мають жінки після досягнення (Білорусь):

а) 55 р. , і при стажі роботи не менше 20 р.

б) 60 р., і при стажі роботи не менше 25 р.

в) 63 р., і при стажі роботи не менше 27 р.

5. Право на пенсію за віком мають чоловіки після досягнення (Білорусь):

а) 63 р., і при стажі роботи не менше 22 р.

б) 60р., і при стажі роботи не менше 25 р.

в) 57 р., і при стажі роботи не менше 15 р.

6. Пенсії по інвалідності призначаються в таких розмірах (Білорусь):

а) інвалідам I групи – 75%, II групи - 65%, III групи – 40% середньої заробітної плати

б) інвалідам I групи – 65%, II групи - 60%, III групи – 55% середньої заробітної плати

в) інвалідам I групи – 75%, II групи - 65%, III групи – 55% середньої заробітної плати

7.Право на отримання державної пенсії за вислугу років мають (Росія):

а) військовослужбовці

б) космонавти

в) державні службовці

г) всі відповіді вірні

8. Пенсійний вік для жінок складає (Росія):

а) 55 років

б) 60 років

в) 63 років

9. Пенсійний вік для чоловіків складає (Росія):

а) 63 років

б) 65 років

в) 60 років

10. Пенсійні виплати складаються з (Росія) :

а) базової частини

б) страхової частини

в) накопичувальної частини

г) всі відповіді вірні

Рекомендована література

1. Об основах обязательного социального страхования. Федеральный закон от 16.07.1999 г. № 165 – ФЗ.

2. О государственной социальной помощи. Федеральный закон от 17.07.1999 г. № 178-Ф 3.

3. О трудовых пенсиях в Российской Федерации. Федеральный закон от 17.12.2001 г. № 173 – Ф 3.

4. Об обязательном пенсионном страховании в Российской Федерации Федеральный закон от 15.12.2001 г. № 167. – Ф 3.
5. О государственном пенсионном обеспечении в Российской Федерации. Федеральный закон от 15.12.2001 г. № 166 – Ф 3.
6. Антропов В.В. Системы пенсионного обеспечения в странах ЕС / В.В. Антропов // Труд за рубежом. – 2006. - № 3(71). – с. 78- 94.
7. Голенко Е., Ковалев В. Право социального обеспечения. Вопросы и ответы. – Москва. – 2002 г.
8. Губанов С. Путь развития России: назревшее уточнение / С. Губанов // Экономист. -2010. - №4. – с.3-5.
9. Горюк Н. Криза пенсійних систем: проблеми й альтернативи реформи / Н. Горюк // Україна: аспекти праці. — 1999. — № 4. — С. 38—40.
10. Грег Мак Таггарт, Досвід реформування пенсійної системи у країнах Східної Європи на СНД у порівнянні з проведенням пенсійної в Україні. –Проект технічної допомоги Агентства США з міжнародного розвитку компанії ПАДКО «Впровадження пенсійної реформи в Україні, -лютий,-2004.
11. Грег Мак Таггарт. Пенсійна реформа в постсоціалістичних країнах / Грег Мак Таггарт // Соціальна політика. — 2001. — № 1. — С. 19—25.
12. Колбун В. Росія і Казахстан: різні аспекти реформованої моделі / В. Колбун // Вісник Пенсійного фонду України. - № 5 – 6 (5-6) – 2002 – С. 56 – 60.
13. Колбун В. Накопичувальна система Казахстану: підсумки, проблеми, перспективи / В. Колбун // Вісник Пенсійного фонду України. - № 7 (25) – 2004 – С. 17 -19.
14. Креховецька Л. Г. Реформування систем в умовах глобалізації: зарубіжний і вітчизняний досвід / Креховецька Л. Г. // Вісник Прикарпатського університету. – 2009. – № 7. – С. 56–61.
15. Лешан Є. Схід. Реформа. Пенсії: Пенсія. - липень – 2004.-С. 28-29
16. Лаврененко И.М. Государственная социальная политика Российской Федерации: опыт и проблемы трансформации (80-е-первая половина 90-х годов XX столетия). Д-ра ист. Наук. – М., 2000. – 158 с.
17. Нікітчина О. В. Реформування пенсійної системи України в аспекті зарубіжного досвіду / Нікітчина О. В. // Економіка. Управління. Інновації. – Житомир. – 2009.– № 2. – С. 44–48.
18. Оклей І.В. Міжнародний досвід реформування пенсійної системи / І.В. Оклей // Захист соціальних та економічних прав людини: міжнародні стандарти і законодавство України: Матеріали науково-практичної конференції; м. Київ, 12 березня 2004 року; за ред. О.Ф. Штанька, Н.Б. Болотіної. – К.: КЮІ МВС України, 2004. – Ч.2. – С.44-47.
19. Пенсійна реформа в деяких країнах Східної Європи та СНД. Серія брошур про реформування пенсійної системи в Україні – Випуск 6.
20. Тернес М., Ганслі. Соціальна політика та соціальне забезпечення за ринкової економіки. – К., 1996.
21. Толмачев А. Право социального обеспечения. – Конспект лекций. – Москва. – 2006 г.

22. Шклярська І. Реформа української системи пенсійного забезпечення на тлі пенсійних реформ інших країн / І. Шклярська // Вісник Пенсійного фонду України. - № 8 (14) – 2003 – С. 10-11.

23. Яценко В., Вінер М. Стратегія пенсійної реформи для України / В.Яценко, М. Вінер // Україна: аспекти праці. — 1998. — № 2. — С. 19—26.

Семінарське заняття №3

Тема: Системи пенсійного страхування в країнах Центральної та Східної Європи. Соціальне забезпечення Німеччини

План заняття

1. Загальна характеристика реформування пенсійних систем у країнах Чехії, Естонії, Угорщині, Польщі, Словенії.
2. Пенсії за віком в країнах Центральної та Східної Європи.
3. Пенсії по інвалідності в країнах Центральної та Східної Європи.
4. Пенсії у зв'язку з втратою годувальника в країнах Центральної та Східної Європи.

Ключові поняття

Загальна характеристика реформування пенсійних систем у країнах Чехії, Естонії, Угорщині, Польщі, Словенії; поняття пенсії за віком в країнах Центральної та Східної Європи; поняття пенсії по інвалідності в країнах Центральної та Східної Європи; поняття пенсії у зв'язку з втратою годувальника в країнах Центральної та Східної Європи.

Контрольні питання

Назвати характерні риси реформування пенсійних систем у країнах Чехії, Естонії, Угорщині, Польщі, Словенії.

Коли розпочалося реформування пенсійних систем у країнах Центральної та Східної Європи?

Назвати основні характеристики пенсійної системи Угорщини.

Назвіть основні національні програми пенсійного забезпечення у Польщі.

Перелічіть основні закони у сфері соціального страхування у країнах Центральної та Східної Європи.

Як здійснюється фінансування пенсії по інвалідності, у зв'язку з втратою годувальника та за віком у країнах Центральної та Східної Європи?

Додаткові дискусійні питання

Право на пенсію за віком у країнах Чехії, Естонії, Угорщині, Польщі, Словенії.

Право на пенсію по інвалідності у країнах Чехії, Естонії, Угорщині, Польщі, Словенії.

Право на пенсію у зв'язку з втратою годувальника у країнах Чехії, Естонії, Угорщині, Польщі, Словенії.

Надбавки до пенсії за віком у країнах Центральної та Східної Європи.

Достроковий вихід на пенсію у країнах Центральної та Східної Європи.

Відкладений вихід на пенсію у країнах Центральної та Східної Європи.

Завдання для самостійної роботи

Питання, що рекомендуються для поглибленого вивчення предмета Пенсійна формула у країнах Центральної та Східної Європи.

Пенсія, що виплачується сиротам у випадку смерті одного з батьків у країнах Центральної та Східної Європи.

Пенсія, що виплачується сиротам у випадку смерті обох батьків у країнах Центральної та Східної Європи.

Індиксація пенсій у країнах Центральної та Східної Європи.

Працюючі пенсіонери у країнах Центральної та Східної Європи.

Завдання для індивідуальної роботи

Система пенсійного страхування в Угорщині.

Система пенсійного страхування у Словенії.

Система пенсійного страхування у Чехії.

Система пенсійного страхування в Естонії.

Система пенсійного страхування у Польщі.

Тестові завдання

1. У яких трьох видах пенсій класично відображена система пенсійного забезпечення Словацької республіки?

а) Пенсія за віком, пенсія у разі втрати працездатності, пенсія по безробіттю;

а) Пенсія за віком, пенсія у разі втрати працездатності, пенсія на випадок втрати годувальника;

в) Пенсія за віком, пенсія по стійкому захворюванню, пенсія у разі втрати працездатності.

2. Систему соціального забезпечення Польщі на сьогодні складає:

в) Медичне страхування, система соціальних допомог та страхування на випадок втрати працездатності;

б) Система соціального страхування та соціального забезпечення, страхування на випадок безробіття, система соціальних допомог;

в) Система соціального забезпечення і соціального страхування, система медичного страхування, страхування на випадок безробіття, система соціальної допомоги.

3. У якій з країн передбачений мінімальний рівень непрацездатності у 33%, необхідний для призначення пенсії по інвалідності?

а) Чехія;

в) Словенія;

в) Угорщина.

4. Мінімальний стаж сплати внесків для отримання пенсії по інвалідності у Словенії складає:

а) Пенсія по інвалідності надається за умови наявності мінімального стажу сплати внесків в залежності від віку застрахованої особи. Якщо менше 20 р. – то менше одного року сплати внесків, 20-22 р. – 1 р., 23-24 р.- 2р., 25-26 р. – 3 р., 27-30 р. – 4 р. та більше 30 р. – 5 р. сплати страхових внесків.

б) Для того, щоб мати право на отримання пенсії за інвалідністю платник внесків повинен сплачувати внески протягом одного року, якщо це людина віком від 21 до 23 років. Для людей віком від 60 до 62 років цей період збільшується до 14 років.

в) Немає спеціальних вимог, якщо інвалідність настала в результаті професійної травми чи хвороби, або якщо людина була молодша, ніж 21 рік, і сплачувала внески у період втрати працездатності. У іншому випадку мінімальний період залежить від віку і тривалості стажу, протягом якого сплачувалися внески. Якщо інвалідність настає у віці 21-30 років, то потрібно, щоб внески сплачувалися до цього принаймні протягом чверті періоду від 21 року до моменту настання інвалідності. Для старших 30 років, цей термін має складати третину цього періоду.

5. У якій з нижче перерахованих країн пенсія, що виплачується сиротам у випадку смерті одного із батьків, становить 200 відсотків нарахованої державної пенсії?

- а) Естонія;
- б) Чехія;
- в) Польща.

6. Якою особливістю характеризується максимальний розмір пенсії у зв'язку з втратою годувальника у Польщі?

- а) Обмежень немає;
- б) 95 відсотків сплачуваної пенсії потрібно розділити між усіма одержувачами;
- в) Становить 100 відсотків від пенсії особи, що померла.

7. У якій із країн Східної Європи Державні пенсії не підлягають оподаткуванню?

- а) Естонія;
- б) Угорщина;
- в) Словенія.

8. Які із перелічених законів про соціальне страхування є основними для громадян Польщі:

- «Про систему соціального страхування» та Закон «Про пенсії по старості та інші пенсії з Фонду соціального страхування»;
- «Про пенсійне страхування та страхування по інвалідності»;
- «Про базове пенсійне страхування»;
- «Про соціальне страхування» та Закон «Про державні допомоги»?

9. Право на пенсію в Естонії мають:

- а) постійні мешканці Естонії;
- б) чоловіки, які досягли 65 років, жінки – 60 років;
- в) постійні мешканці Естонії, а також особи, які мають статус постійних мешканців;
- г) само зайняті особи?

10. Який законодавчо визначений пенсійний вік для чоловіків і жінок у Словенії:

- а) для чоловіків і жінок 63 роки;

- б) для чоловіків 63 роки, для жінок – 61 рік;
- в) і для чоловіків, і для жінок 62 роки;
- г) для чоловіків 67 років, для жінок – 65 років?

11. Чи передбачені надбавки на непрацездатну дружину/чоловіка чи неповнолітніх дітей у таких країнах як Чехія та Естонія:

- а) взагалі не передбачені;
- б) не передбачені, за винятком, коли такі утриманці мають право на допомоги багатодітним сім'ям та допомоги по догляду;
- в) звичайно передбачені;
- г) немає жодної вірної відповіді.

12. Хто в Угорщині може отримувати пенсію у зв'язку з втратою годувальника:

- а) чоловік/дружина померлої особи;
- б) діти особи, що померла;
- в) зайняті та само зайняті особи;
- г) чоловік чи дружина, співмешканець, дитина або хтось із батьків померлої особи, що перебував на її утриманні?

13. В якому разі у Чехії буде виплачуватись чоловіку або дружині померлої особи пенсія у зв'язку з втратою годувальника:

- а) якщо особа, що померла до моменту смерті отримувала пенсію за віком;
- б) при наявності у жінки 50 або чоловіка 55 років на момент смерті застрахованої особи;
- в) виплачується автоматично протягом одного року, якщо дружині менше 55, а чоловіку менше 58 років;
- г) якщо померла особа до моменту смерті сплачувала страхові внески протягом 5 років?

14. Чи підлягає оподаткуванню весь пенсійний дохід у Польщі:

- а) підлягає (за винятком суми, яка дорівнює середній заробітній платі);
- б) підлягає, якщо сума пенсії перевищує понад (приблизно) 450 грн.;
- в) пенсія повністю звільняється від оподаткування;
- г) оподатковується сума пенсії понад 1500 грн.?

15. В яких із зазначених країн надбавки на непрацездатну дружину/чоловіка чи неповнолітніх дітей взагалі не передбачені:

- а) Естонії та Словенії;
- б) Польщі, Естонії, Чехії;
- в) Угорщині, Словенії та Польщі;
- г) Естонії, Чехії, Угорщині?

Рекомендована література

1. Бар Р.Н. Ринок праці і соціальна політика в Центральній і Східній Європі.-М., УКУ. ДІС, 1997.
2. Болотіна Н. Право соціального захисту України. Навчальний посібник . - Київ „Знання”. - 2005 р.

3. Вінер М. В епіцентрі пенсійної реформи — Латвія, Угорщина та Польща / Вінер М. // Україна: аспекти праці. — 2004. — № 4. — С. 32–38.
5. МакТаггарт Г. Досвід реформування пенсійної системи у країнах Східної Європи та СНД у порівнянні з проведенням пенсійної реформи в Україні. Проект технічної допомоги Агентства США з міжнародного розвитку [Електронний ресурс] МакТаггарт Г. — Режим доступу : <http://www.pension.kiev.ua/files/dosvid-porivn-Ukr.pdf/>.
4. Впровадження пенсійної реформи в Україні. Пенсійна реформа в деяких країнах Європи та СНД [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.pension.kiev.ua/files/Broshura_6.pdf/.
5. Грег Мак Таггарт, Досвід реформування пенсійної системи у країнах Східної Європи на СНД у порівнянні з проведенням пенсійної в Україні. — Проект технічної допомоги Агентства США з міжнародного розвитку/ компанії ПАДКО «Впровадження пенсійної реформи в Україні,»-лютий,-2004.
6. Коробійник Н. Угорщина: перший досвід пенсійної реформи в країнах Східної Європи. України: Аспекти праці: - №3. - 2001 .,С. 30
7. Креховецька Л. Г. Реформування систем в умовах глобалізації: зарубіжний і вітчизняний досвід / Креховецька Л. Г. // Вісник Прикарпатського університету. — 2009. — № 7. — С. 56–61.
8. Коробейник Н., Варницький В. Угорщина: перший досвід пенсійної реформи у країнах Східної Європи / Н.Коробейник, В. Варницький // Україна: аспекти праці. — 2001. — №3.
9. Лучкина Л.С. Бюджетне обслідування: методи організації и проведення в странах Центральной и Восточной Европы / Л.С. Лучкина // Труд за рубежом. — 2001. — № 12.
10. Морозова О. Пенсійне забезпечення в Угорщині та Хорватії / О. Морозова // Вісник Пенсійного фонду України. - № 3 (09). - 2003. - С.25.
11. Пенсійна реформа в деяких країнах Східної Європи та СНД. Серія брошур про реформування пенсійної системи в Україні — Випуск 6.
12. Мельничук В. Реформа, яка забезпечить гідну пенсію / Мельничук В. // Урядовий кур'єр. — 2009. — № 133. — С. 5
13. Нікітчина О. В. Реформування пенсійної системи України в аспекті зарубіжного досвіду / Нікітчина О. В. // Економіка. Управління. Інновації. — Житомир. — 2009.— № 2. — С. 44–48.
14. Оклей І.В. Міжнародний досвід реформування пенсійної системи / І.В. Оклей // Захист соціальних та економічних прав людини: міжнародні стандарти і законодавство України: Матеріали науково-практичної конференції; м. Київ, 12 березня 2004 року; за ред. О.Ф. Штанька, Н.Б. Болотіної. — К.: КЮІ МВС України, 2004. — Ч.2. — С.44-47.
15. Плаксій М. Пенсійне страхування в Латвії / М. Плаксій // Вісник Пенсійного фонду України. - 4(22) - 2004.
16. Плаксій М. Соціальне страхування в Литві / М. Плаксій // Вісник Пенсійного фонду України. - 5(23) -2004 - С.8
17. Плаксій М. Система соціального страхування Республіки Польща / М. Плаксій // Вісник Пенсійного фонду України. — 2009. — № 3. — С. 14–17.

18. Поліщук О. Недержавне пенсійне забезпечення в Країнах центральної та східної Європи: досвід для України / О. Поліщук // Захист соціальних та економічних прав людини: міжнародні стандарти і законодавство України: Матеріали науково-практичної конференції; 12 березня 2004 р. м.Київ, / За ред.О.Ф. Штанька, Н.Б. Болотіної. –К: КЮІ МВС України, 2004. – Ч.2. - с.60-63.

19. Павлова Н. Пенсійна реформа в Латвії / Н. Павлова // Соціальне забезпечення. — 2001. — № 4. — С. 14—18.

20. Порівняння систем пенсійного страхування у країнах Центральної та Східної Європи. Проект Тасіс «Подальша підтримка в розвитку і фінансуванні соціальної політики в Україні» - 2004.

21. Сотник Н. Подолати безробіття Чехія збирається за принципами Європейського Союзу / Н. Сотник // Економіка. Фінанси. Право. (Проблемні питання, коментарі та поради). – 2000. – № 3.

22. Синчук С.М., Бурак В.Я. Право соціального забезпечення України: Навч. посіб. / За ред. С.М. Синчук. – К.: Т-во “Знання”, КОО, 2003. – С. 16 – 18

23. Сирота І.М. Право соціального забезпечення в Україні: Підручник. – Х.: Одісей, 2001. – С.38 – 53.

24. Тернес М., Ганслі. Соціальна політика та соціальне забезпечення за ринкової економіки. – К., 1996.

25. Сковінська -Лучинська А. Польща пенсійна: Європа, Європа й ще раз Європа. / А. Сковінська -Лучинська // Пенсія. - Вересень. - 2004.- С.29.

26. Тарасенко А. Польське пенсійне розмаїття / Тарасенко А. // Пенсія. - Вересень.-2004.- С.29.

27. Тимошук Р. Реформи в постсоціалістичних країнах. - СП б, 1999. - 79 с.

28. Шаповал М. Накопичувальній системі в Україні бути / М. Шаповал // Урядовий кур'єр. – 2008. – № 19. – С. 6.

29. Яценко В. Піонери пенсійної реформи в Європі: досвід Угорщини / В. Яценко // Соціальний захист. - №1 - 2000. - С. 41

30. Яценко В., Вінер М. В епіцентрі пенсійної реформи — Латвія, Угорщина, Польща / В.Яценко, М. Вінер // Україна: аспекти праці. — 2000. — № 3. — С. 35—39.

31. Яценко В., Вінер М. В епіцентрі пенсійної реформи — Латвія, Угорщина, Польща / В.Яценко, М. Вінер // Україна: аспекти праці. — 2000. — № 4. — С. 36—44.

Семінарське заняття №5

Тема: Соціальне забезпечення Скандинавських країн

План заняття

1. Соціальне забезпечення Скандинавських країн (Швеція, Данія), загальна характеристика

2. Загальна характеристика реформування пенсійних систем Скандинавських країн.

3. Страхування по старості, в разі втрати працездатності або смерті годувальника.

4. Система соціального страхування, що передбачає надання допомог.

Ключові поняття

Поняття соціального забезпечення Скандинавських країн (Швеція, Данія); загальна характеристика реформування пенсійних систем Скандинавських країн; поняття страхування по старості; поняття страхування в разі втрати працездатності; поняття страхування в разі смерті годувальника; система соціального страхування, що передбачає надання допомог.

Контрольні питання

Дайте загальну характеристику соціального забезпечення Скандинавських країн.

Назвіть джерела фінансування соціального страхування Скандинавських країн.

Назвіть умови надання соціальної грошової допомоги (Швеція, Данія).

Охарактеризуйте соціальну грошову допомогу по старості (Швеція, Данія).

Дайте характеристику грошовій допомозі в разі постійної непрацездатності.

Дайте характеристику грошовій допомозі матеріально залежним особам в разі смерті годувальника.

Назвіть закони про страхування, що діють у Швеції.

Яким є законодавчо встановлений пенсійний вік у Швеції та Данії?

Додаткові дискусійні питання

Охарактеризуйте датську модель суспільства загального добробуту.

Право на одержання пенсії у Скандинавських країнах.

Дайте характеристику страхуванню по старості, в разі втрати працездатності або смерті годувальника

Завдання для самостійної роботи

Допомога в разі хвороби, при вагітності та пологах (Швеція, Данія).

Допомога в разі виробничої травми (Швеція, Данія).

Грошова допомога в разі тимчасової і повної непрацездатності (Швеція, Данія).

Допомога по безробіттю у Скандинавських країнах.

Допомога сім'ям у Скандинавських країнах.

Медичне страхування у Скандинавських країнах.

Завдання для індивідуальної роботи

Підготувати реферати з таких тем:

Скандинавська модель соціального захисту.

Пенсійні програми накопичувального типу в національних пенсійних моделях Скандинавських країн.

Реформування державних пенсійних систем Скандинавських країн.

Тестові завдання

1. До якої моделі соціального забезпечення належить система соціального забезпечення Данії та Швеції?

- а) континентальної;
- б) англо-саксонської;
- в) південноєвропейської;
- г) скандинавської.

2. Для соціального забезпечення Скандинавських країн характерним є:

а) жорсткий зв'язок між рівнем соціального забезпечення та тривалістю професійної діяльності;

б) рівень соціальної захищеності відносно низький, соціальна політика носить переважно пасивний характер;

в) жорсткий зв'язок між рівнем соціального забезпечення та тривалістю сплати страхових внесків;

г) отримання соціальних послуг і виплат гарантується всім жителям країни та не обумовлюється зайнятістю та сплатою страхових внесків.

3. Для королівства Швеції характерним є:

- а) високі економічні та соціальні досягнення;
- б) низький рівень соціального та економічного розвитку;
- в) соціальне забезпечення – це справа родичів і сім'ї;

4. Наповнення соціальних фондів у Скандинавських країнах у більшій мірі відбувається за рахунок:

- а) сплати податків;
- б) сплати страхових внесків;
- в) трансфертів із державного бюджету;
- г) всі відповіді вірні

5. Основні принципи шведської системи соціального забезпечення:

- а) універсальність;
- б) солідарність;
- в) рівність;
- г) субсидіарність;
- д) всі відповіді вірні

6. У Данії медична допомога надається:

- а) безкоштовно;
- б) платна медична допомога;
- в) комбінований характер медичної допомоги;
- г) залежить від типу хвороби

7. Принцип універсалізму датської моделі суспільства загального добробуту означає:

- а) усі громадяни мають право на отримання соціальних виплат і соціального обслуговування незалежно від їх приналежності до ринку праці;
- б) це право має тільки визначена категорія громадян;
- в) мають право громадяни, які зайняті у сфері соціального обслуговування;
- г) мають право тільки малозабезпечені сім'ї

8. Коли у Швеції був прийнятий Закон «Про загальну народну пенсію»?

- а) у 1913 році ;
- б) у 1914 році;
- в) у 1901 році;
- г) у 1991 році

9. У Швеції функціонує:

- а) трирівнева пенсійна система;
- б) солідарна пенсійна система;
- в) дворівнева пенсійна система;
- г) універсальна пенсійна система

10. Пенсійний коридор у Швеції становить:

- а) 61-67 рр.;
- б) 60-70 рр.;
- в) 53-61 рр.;
- г) 62-68 рр.

11. В розподільній системі Швеції розмір внесків від заробітної плати становить:

- а) 16%;
- б) 19%;
- в) 10%;
- г) 20%

12. Накопичувальні пенсійні рахунки у Швеції були введені:

- а) у 1999 році ;
- б) у 2001 році;
- в) у 1991 році;
- г) у 2008 році

13. В накопичувальній системі Швеції пенсія залежить від:

- а) заробітної плати працівника;
- б) сплати страхових внесків;
- в) віку працівника;
- г) стажу працівника

Рекомендована література

1. Анника Сунден. Annals of Public and Cooperative Economics Vol. 69 No 4 – декабрь 1998 г.
2. Березіна С. Є різні моделі і різні підходи / С. Березіна // Вісник Пенсійного фонду України - №4. - 2002 – С. 46-48.

3. Березіна С. Пенсійна реформа в Швеції різноманітна, як шведський стіл / С. Березіна // Вісник Пенсійного фонду України. - № 5 – 6. – 2002.- с. 61-67.
4. Болотіна Н. Соціальне право України: окремі теоретичні проблеми формування та розвитку / Болотіна Н. // Право України . - № 12. – 2000. – ст. 24-29.
5. Гришин И. Шведская модель общественного развития: дихотомия рынок-политика / И. Гришин // Мировая экономика и международные отношения. - 2005. - № 10. — ст. 76-87.
6. Грушко В. І. Пенсійна система України : навч. посіб. / В. І. Грушко. – К. : Кондор. 2006. – 336 с.
7. Дашкина А. Общество социального благосостояния в Европе и модели социальной поддержки населения / А. Дашкина // Соціальна робота. - № 1. – 2002. – ст. 56.
8. Догляд за літніми людьми у Швеції. Переклад з англійської В. Яценка., Соціальна політика і соціальна робота. - №1(17). – 2001 р.
9. Залетов О. М. Убезпечення життя : монографія / О. М. Залетов.– К.: Міжнародна агенція «БІЗОН», 2006. – 688 с.
10. Кязимов Г., Новиков Г. и др. Профессиональное обучение незанятого населения в России и Швеции: Ист.- метод. пособие.- М., РУЦ. – 1996.
11. Концепція подальшого проведення пенсійної реформи. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 21 жовтня 2009 року. №1113 // Газета Пенсійний Кур'єр. – №44(338) від 30 жовтня 2009 року.
12. Конференція «Пенсійна реформа в Україні: Що робити з обов'язковою накопичувальною пенсійною системою. (Шведська обов'язкова пенсійна система з індивідуальними рахунками) 28- 29.04.2010р. Інформаційні матеріали інтернет. – сторінки USAID. Режим доступу: www.pension.kiev.ua/files/inst_demogr_16sep2
13. Ломанов І. Додаткове пенсійне страхування / І. Ломанов // Вісник пенсійного фонду України. – 2009. – №9. – С. 18-19.
14. Лузгіна Л. Далекі і близькі приклади / Л. Лузгіна // Вісник Пенсійного фонду України. – 2009. – №3. – С. 18-19.
15. Могілевцев М. Система соціального страхування у Швеції / М.Могілевцев // Соціальний захист.- 1999.- № 3.- С. 55-59.
16. Морозова О. Міжнародні стандарти побудови пенсійної системи / О. Морозова // Вісник Пенсійного фонду України. - № 12. – 2004 . – с.17-19.
17. Морозова О. Європейські принципи та стандарти системи соціальних гарантій. Європейський кодекс соціального забезпечення / О. Морозова // Вісник Пенсійного фонду України . - № 5. – 2005. – с.20-21
18. Мак Таггарт Г. Пенсійні системи країн світу : порівняльний аспект / Г.Мак Таггарт // Людина і праця. – 2004. – №7. – С. 61-66.
19. Машина Н. І. Міжнародне страхування : навчальний посібник / Н. І. Машина К : Центр навчальної літератури. – 2006. – 504 с.

20. Оклей І.В. Міжнародний досвід реформування пенсійної системи / І.В. Оклей // Захист соціальних та економічних прав людини: міжнародні стандарти і законодавство України: Матеріали науково-практичної конференції; м. Київ, 12 березня 2004 року; за ред. О.Ф. Штанька, Н.Б. Болотіної. – К.: КЮІ МВС України, 2004. – Ч.2. – С.44-47.
21. Панов П. Пенсійні системи Європи: еволюція і спроба реформ – М. Віра, 1996.- С. 35.
22. Погорелова С. Історія становлення державної системи соціального захисту в європейських країнах / С. Погорелова // Вісник Пенсійного фонду України. - 2008. – № 5(71).
23. Сальникова Т. Пенсійне забезпечення : світовий досвід / Т. Сальникова // Вісник пенсійного фонду України. – 2008. – №7. – С. 25.
24. Свенчіцкі М. Демографічні та фінансові передумови пенсійної реформи в Україні: Прогноз – 2050. / М. Свенчіцкі, Л. Ткаченко, І. Чапко. – К. : Аналітично – дорадчий центр Блакитної стрічки, 2010. – С. 50-55.
25. Синчук С.М., Бурак В.Я. Право соціального забезпечення України: Навч. посіб. / За ред. С.М. Синчук. – К.: Т-во “Знання”, КОО, 2003. – С. 16 – 18
26. Сирота І.М. Право соціального забезпечення в Україні: Підручник. – Х.: Одісей, 2001. – С.38 – 53.
27. Сковінська -Лучинська А. Польща пенсійна: Європа, Європа й ще раз
28. Європа. / А. Сковінська -Лучинська // Пенсія. - Вересень. - 2004.- С.29.
29. Трудовое и социальное право зарубежных стран: основные институты. — М., 2002.
30. Тернес М., Ганслі. Соціальна політика та соціальне забезпечення за ринкової економіки. – К., 1996.
31. Ільчук Л. Труднощі переходу системи / Л. Ільчук // Вісник пенсійного фонду України. – 2009. –№10. – С. 26-27.
32. Юрій С. І. Соціальне страхування : підручник / С. І. Юрій, М. П. Шаварина, Н. В. Шаманська. – К. : Кондор. – 2004. – 464 с.
33. Ярошенко І. Право соціального забезпечення: Навч. посібник. – К. : КНЕУ. – 2005. – с. 206-225.

Семінарське заняття №6

Тема: Соціальне забезпечення Чилі

План заняття

1. Загальна характеристика реформування пенсійної системи Чилі.
2. Допомога особам по старості, непрацездатним особам, які втратили годувальника.
3. Допомога при виробничих травмах, при тимчасовій і постійній втраті працездатності. Допомога безробітним. Допомога багатодітним.

Ключові поняття

Загальна характеристика реформування пенсійної системи Чилі; поняття допомоги особам по старості; поняття допомоги непрацездатним особам, які

втратили годувальника; поняття допомоги при виробничих травмах; поняття допомоги при тимчасовій і постійній втраті працездатності; поняття допомоги безробітним; поняття допомоги багатодітним.

Контрольні питання

Дайте загальну характеристику реформування пенсійної системи Чилі.

Назвіть встановлений законом вік виходу на пенсію в Чилі.

Назвіть рівні чилійської пенсійної моделі.

Якими є умови призначення допомоги в Чилі?

Охарактеризуйте допомогу особам по старості в Чилі.

Охарактеризуйте допомогу при повній втраті працездатності в Чилі.

Охарактеризуйте допомогу особам, які втратили годувальника в Чилі.

Охарактеризуйте допомогу по тимчасовій і постійній втраті працездатності в Чилі.

Охарактеризуйте допомогу при виробничих травмах в Чилі.

Додаткові дискусійні питання

Назвіть джерела фінансування пенсій в Чилі.

Які на Вашу думку недоліки має чилійська система пенсійного забезпечення?

Чи всі наймані працівники, що розпочали трудову діяльність з 12.01.1983 р. є обов'язково учасниками системи недержавного пенсійного забезпечення Чилі?

Назвіть категорії громадян, які підлягають пенсійному страхуванню в Чилі.

Чи кожен працюючий громадянин має свій індивідуальний рахунок у Чилі?

Завдання для самостійної роботи

Питання, що рекомендуються для поглибленого вивчення предмета

Недержавна пенсійна система Чилі.

Допомога при хворобі, вагітності та пологах в Чилі.

Допомога безробітним в Чилі.

Допомога багатодітним в Чилі.

Завдання для індивідуальної роботи

Реформування пенсійних систем в Латиноамериканських країнах (Аргентина, Болівія).

Пенсійне страхування в Аргентині.

Болівійська пенсійна система.

Тестові завдання

1. Суть реформи в Чилі полягає в запровадженні:

- а) солідарної системи замість індивідуальних ощадних рахунків
- б) індивідуальних ощадних рахунків замість солідарної системи
- в) немає правильної відповіді

2. Протягом життя працівник відраховує зі своєї заробітної плати:

- а) 5%
- б) 10%
- в) 15%

3. Учасниками системи недержавного пенсійного забезпечення в Чилі обов'язково є:

а) всі наймані працівники, що розпочали свою трудову діяльність з 21.01.1983р.

б) певна категорія найманих працівників, що розпочали свою трудову діяльність з 21.01.1981р.

в) лише чоловіки, що розпочали свою трудову діяльність з 21.01.1981р.

4. Працівник отримує інформацію про те, яка сума обліковується на його індивідуальному рахунку кожен:

- а) рік
- б) місяць
- в) квартал

5. Вік виходу на пенсію становить:

- а) для чоловіків - 65років, для жінок -60років
- б) для чоловіків 68 років, для жінок -65років
- в) для чоловіків 67 років, для жінок -65років

6. Чилійська пенсійна модель:

- а) дворівнева
- б) трирівнева
- в) змішана

7. Пенсійну систему у Чилі координують:

- а) приватні адміністратори пенсійних фондів;
- б) Відомство національного страхування;
- в) Генеральна асамблея.

8. Учасниками недержавного пенсійного забезпечення у Чилі є наймані працівники, які розпочали свою трудову діяльність:

- а) 12.01.1983 р.;
- б) 12.01.1973 р.;
- в) 12.01.1993 р.;

9. Працівники у Чилі додатково можуть вносити:

- а) 15% заробітної плати;
- б) 25% заробітної плати;
- в) 10% заробітної плати

Рекомендована література

1. Антропов В.В. Системы пенсионного обеспечения в странах ЕС / В.В. Антропов // Труд за рубежом. – 2006. - № 3(71). – с. 78- 94.
2. Вінер М. Пенсійні системи країн Латинської Америки / М. Вінер // Україна: аспекти праці. — 2000. — № 5. — С. 35—37.
3. Горюк Н. Криза пенсійних систем: проблеми й альтернативи реформи / Н. Горюк // Україна: аспекти праці. — 1999. — № 4. — С. 38—40.
4. Ермаков Д.Н. Формирование персонистской концепции социальной государственности и формы ее реализации в аргентинском законодательстве / Д.Н. Ермаков // Государство и право. – 2002. -№8. – с.83-94
5. Креховецька Л. Г. Реформування систем в умовах глобалізації: зарубіжний і вітчизняний досвід / Креховецька Л. Г. // Вісник Прикарпатського університету. – 2009. – № 7. – С. 56–61.
6. Нікітчина О.В. Реформування пенсійної системи України в аспекті зарубіжного досвіду / Нікітчина О. В. // Економіка. Управління. Інновації. – Житомир. – 2009. – № 2. – С. 44–48.
7. Оклей І.В. Міжнародний досвід реформування пенсійної системи / І.В. Оклей // Захист соціальних та економічних прав людини: міжнародні стандарти і законодавство України: Матеріали науково-практичної конференції; м. Київ, 12 березня 2004 року; за ред. О.Ф. Штанька, Н.Б. Болотіної. – К.: КЮІ МВС України, 2004. – Ч.2. – С.44-47.
8. Плаксіє М. Особливості пенсійного забезпечення Чилі та Аргентини / М. Плаксіє // Вісник Пенсійного фонду України. - 2008. – № 4(70).
9. Погорелова С. Історія становлення державної системи соціального захисту в європейських країнах / С. Погорелова // Вісник Пенсійного фонду України. - 2008. – № 5(71).
10. Прилипко С. Право на пенсійне забезпечення та його реалізація в умовах ринкової економіки / С. Прилипко // Право України. – 2003. – № 2. – С. 45 – 48.
11. Приходько С. Здійснення громадянами права на соціальний захист та гарантії його забезпечення / С. Приходько // Право України. – 2000. – № 2. – С. 18 – 22. Страшун Б.А. Конституционное (государственное) право зарубежных стран: В 4-х т. – М., 1996. – Т.1-2.
12. Синчук С.М., Бурак В.Я. Право соціального забезпечення України: Навч. посіб. / За ред. С.М. Синчук. – К.: Т-во “Знання”, КОО, 2003. – С. 16 – 18
13. Сирота І.М. Право соціального забезпечення в Україні: Підручник. – Х.: Одісей, 2001. – С.38 – 53.
14. Сергієнко О. Соціальна політика в сучасному світі та в Україні / О.Сергієнко // Україна: аспекти праці – 2002. – № 1. – С. 31 – 37.
15. Сивак С. Конституційні гарантії права на пенсійне забезпечення і пенсійна реформа / С. Сивак // Право України. – 1997. – № 12. – С. 70 – 74.
16. Системи соціального страхування в країнах світу: Короткий огляд. – К. – 1996 р.

17. Сташків Б.І. Теорія права соціального забезпечення: Навч. посіб. – К.: Знання, 2005.-405 с. – (Вища освіта 21 століття). Трудовое и социальное право зарубежных стран: основные институты. — М., 2002.
18. Тернес М., Ганслі. Соціальна політика та соціальне забезпечення за ринкової економіки. – К., 1996.
19. Трудовое и социальное право зарубежных стран: основные институты. — М., 2002.
20. Шаповал М. Накопичувальній системі в Україні бути / Шаповал М. // Урядовий кур'єр. – 2008. – № 19. – С. 6.
21. Шитченко В.Г. Моделі соціального захисту в державах-членах Європейського Союзу / В.Г. Шитченко // Вісник Чернігівського державного інституту права, соціальних технологій та праці (серія Право. Економіка. Соціальна робота. Гуманітарні науки): щоквартальний науковий збірник. – 2008. - №1. – Чернігів: Чернігівський державний інститут права, соціальних технологій та праці, 2008. – С.36-44.
22. Яценко В., Вінер М. Уроки чилійської пенсійної революції / В.Яценко, М. Вінер // Україна: аспекти праці. — 2000. — № 5. — С. 38—45.

Семінарське заняття №7

Тема: Соціальне забезпечення Італії та Ізраїлю

План заняття

1. Загальна характеристика пенсійного забезпечення Італії.
2. Реформування пенсійної системи Італії.
3. Страхування по старості, в разі втрати працездатності або смерті годувальника.
4. Допомога при виробничих травмах, при тимчасовій і постійній втраті працездатності. Допомога безробітним. Допомога багатодітним.

Ключові поняття

Загальна характеристика пенсійного забезпечення Італії; реформування пенсійної системи Італії; поняття страхування по старості; поняття страхування в разі втрати працездатності; поняття страхування в разі смерті годувальника; поняття допомоги при виробничих травмах; поняття допомоги при тимчасовій і постійній втраті працездатності; поняття допомоги безробітним; поняття допомоги багатодітним.

Контрольні питання

- Дайте загальну характеристику пенсійного забезпечення Італії.
 Назвіть законодавчо встановлений пенсійний вік в Італії.
 Назвіть умови надання пенсії по старості в Італії.
 Охарактеризуйте грошову допомогу по старості в Італії.
 Охарактеризуйте грошові виплати по інвалідності в Італії.
 Охарактеризуйте допомогу в разі втрати годувальника в Італії.

Додаткові дискусійні питання

- Які на Вашу думку основні проблеми соціальної політики Італії?
 За яких умов можливий ранній вихід на пенсію в Італії?
 За яких умов можливий відстрочений вихід на пенсію в Італії?
 Назвіть та охарактеризуйте рівні італійської пенсійної моделі.

Завдання для самостійної роботи

- Надання грошової допомоги по хворобі та при народженні дитини і догляду за нею в Італії.
 Грошова допомога по безробіттю в Італії.
 Грошова допомога сім'ям в Італії.
 Реформування системи пенсійного забезпечення Італії

Завдання для індивідуальної роботи

- Особливості італійської системи соціального захисту.
 Накопичувальна пенсійна система в Італії.

Тестові завдання

- В Італії згідно з новими правилами чоловіки та жінки можуть йти на пенсію у будь-якому віці за наявності:
  - 40-ка річного періоду сплати внесків
  - 45-ти річного періоду сплати внесків
  - 50-ти річного періоду сплати внесків
- В Італії кожна особа після досягнення 65 років може знову почати працювати за наймом, але за умови:
  - відсутності в неї близьких родичів, які зобов'язані її утримувати
  - відмови від отримання пенсії
  - наявності в неї відповідних знань та навичок для виконання конкретної роботи
- Із введенням накопичувальної системи за основу при нарахуванні пенсії береться не заробітна плата працівника за останні роки його діяльності, а:
  - величина сплачених ним протягом всієї трудової діяльності.
  - загальна сума отриманих ним премій за належне виконання своєї трудової функції
  - всі відповіді вірні
- З досягненням 65 років єдиною умовою отримання пенсії є наявність:
  - 7-ми річного періоду сплати внесків
  - 10-ти річного періоду сплати внесків
  - 5-ти річного періоду сплати внесків

5. Коефіцієнт перерахунку корегують кожні:

- а) 4 роки залежно від стану пенсійної системи
- б) 10 років залежно від стану пенсійної системи
- в) 2 роки залежно від стану пенсійної системи

6. В перспективі додаткове пенсійне забезпечення в Італії буде охоплювати до:

- а) половини загального числа зайнятих
- б) $1/3$ загального числа зайнятих
- в) $2/3$ загального числа зайнятих

7. Пенсійна модель в Італії складається:

- а) із одного рівня
- б) із двох рівнів
- в) із трьох рівнів

8. Яким чином здійснюється участь органів державної влади у Італії фінансуванні пенсій?

- а) надання державних субсидій
- б) надання соціальних послуг
- в) надання державних допомог та виплат
- г) взагалі не приймають участі

9. Фінансування національних пенсій у Італії здійснюється за рахунок:

- а) органів державної влади
- б) поточних заходів
- в) добровільних благодійних внесків
- г) всі відповіді вірні

10. Приватні пенсії відповідно до законодавства Італії є:

- а) добровільними
- б) добровільними, але у випадках передбачених законом є обов'язковими
- в) всі відповіді вірні

Рекомендована література

1. Антропов В.В. Системы пенсионного обеспечения в странах ЕС / В.В. Антропов // Труд за рубежом. – 2006. - № 3(71). – с. 78- 94.

2. Горюк Н. Криза пенсійних систем: проблеми й альтернативи реформи / Н. Горюк // Україна: аспекти праці. — 1999. — № 4. — С. 38—40.

3. Давид Р. Основные правовые системы современности. -М. -1988. - С.145.

4. Креховецька Л. Г. Реформування систем в умовах глобалізації: зарубіжний і вітчизняний досвід / Креховецька Л. Г. // Вісник Прикарпатського університету. – 2009. – № 7. – С. 56–61.

5. Нікітчина О.В. Реформування пенсійної системи України в аспекті зарубіжного досвіду / Нікітчина О. В. // Економіка. Управління. Інновації. – Житомир. – 2009. – № 2. – С. 44–48.

6. Оклеї І.В. Міжнародний досвід реформування пенсійної системи / І.В. Оклеї // Захист соціальних та економічних прав людини: міжнародні стандарти і законодавство України: Матеріали науково-практичної конференції; м. Київ, 12 березня 2004 року; за ред. О.Ф. Штанька, Н.Б. Болотіної. – К.: КЮІ МВС України, 2004. – Ч.2. – С.44-47.

7. Погорелова С. Історія становлення державної системи соціального захисту в європейських країнах / С. Погорелова // Вісник Пенсійного фонду України. - 2008. – № 5(71).

8. Прилипко С. Право на пенсійне забезпечення та його реалізація в умовах ринкової економіки / С. Прилипко // Право України. – 2003. – № 2. – С. 45 – 48.

9. Приходько С. Здійснення громадянами права на соціальний захист та гарантії його забезпечення / С. Приходько // Право України. – 2000. – № 2. – С. 18 – 22. Страшун Б.А. Конституционное (государственное) право зарубежных стран: В 4-х т. – М., 1996. – Т.1-2.

10. Синчук С.М., Бурак В.Я. Право соціального забезпечення України: Навч. посіб. / За ред. С.М. Синчук. – К.: Т-во “Знання”, КОО, 2003. – С. 16 – 18

11. Сирота І.М. Право соціального забезпечення в Україні: Підручник. – Х.: Одісей, 2001. – С.38 – 53.

12. Сергієнко О. Соціальна політика в сучасному світі та в Україні / О.Сергієнко // Україна: аспекти праці – 2002. – № 1. – С. 31 – 37.

13. Сивак С. Конституційні гарантії права на пенсійне забезпечення і пенсійна реформа / С. Сивак // Право України. – 1997. – № 12. – С. 70 – 74.

14. Системи соціального страхування в країнах світу: Короткий огляд. – К. – 1996 р.

15. Сташків Б.І. Теорія права соціального забезпечення: Навч. посіб. – К.: Знання, 2005.-405 с. – (Вища освіта 21 століття). Трудовое и социальное право зарубежных стран: основные институты. — М., 2002.

16. Тернес М., Ганслі. Соціальна політика та соціальне забезпечення за ринкової економіки. – К., 1996.

17. Трудовое и социальное право зарубежных стран: основные институты. — М., 2002.

18. Шаповал М. Накопичувальній системі в Україні бути / Шаповал М. // Урядовий кур'єр. – 2008. – № 19. – С. 6.

19. Шитченко В.Г. Моделі соціального захисту в державах-членах Європейського Союзу / В.Г. Шитченко // Вісник Чернігівського державного інституту права, соціальних технологій та праці (серія Право. Економіка. Соціальна робота. Гуманітарні науки): щоквартальний науковий збірник. – 2008. - №1. – Чернігів: Чернігівський державний інститут права, соціальних технологій та праці, 2008. – С.36-44.

20. Яценко В., Вінер М. Стратегія пенсійної реформи для України / В.Яценко, М. Вінер // Україна: аспекти праці. — 1998. — № 2. — С. 19—26.

Семінарське заняття №8

Тема: Система соціального забезпечення Великобританії та США

План заняття

1. Загальна характеристика реформування пенсійної системи Великобританії.
2. Трирівнева система: базові державні пенсії, державні пенсії за вислугу років, недержавні пенсії.
3. Соціальні допомоги. Медичне страхування.
4. Історія пенсійного забезпечення в США.
5. Система державного пенсійного забезпечення в США. Поточні питання державного пенсійного забезпечення.
6. Система недержавного пенсійного забезпечення.

Ключові поняття

Загальна характеристика реформування пенсійної системи Великобританії; поняття трирівневої пенсійної системи; поняття базових державних пенсій; поняття державних пенсій за вислугу років; поняття недержавних пенсій; поняття соціальних допомог; поняття медичного страхування.

Контрольні питання

- Дайте загальну характеристику реформування пенсійної системи Великобританії.
- Назвіть та охарактеризуйте модель соціальної політики Великобританії.
- Назвіть рівні пенсійної системи Великобританії.
- Охарактеризуйте базові державні пенсії у Великобританії.
- Охарактеризуйте державні пенсії за вислугу років у Великобританії.
- Охарактеризуйте недержавні пенсії у Великобританії.

Додаткові дискусійні питання

- Які на Вашу думку чинники мають вплив на соціальні програми Великобританії?
- Якою є структура фінансування системи соціального захисту в Великій Британії?
- Яку роль відіграють страхові компанії у системі пенсійного забезпечення Великобританії?
- Чому на Вашу думку недержавна пенсійна система Великої Британії користується найбільшою популярністю?

Завдання для самостійної роботи

- Право вибору схеми пенсійного забезпечення у Великобританії.
- Соціальні допомоги у Великобританії.
- Британське медичне страхування.

Завдання для індивідуальної роботи

Особливості британської системи соціального захисту.

Соціальні служби у Великобританії.

Тестові завдання

1. Пенсійна модель Великобританії є трирівневою, з яких саме рівнів вона складається?

- а) національна пенсія, приватна пенсія, професійний пенсійний план
- б) базові державні пенсії, державні пенсії за вислугу років, недержавні пенсії
- в) базова пенсія, компенсаційна пенсія, недержавна пенсія

2 В основі соціального забезпечення лежать три види виплат:

- а) пенсія та допомоги в національній системі страхування, універсальні допомоги, вибіркові допомоги
- б) пенсії, пільги, послуги
- в) пенсії, допомоги, послуги

3. В якому році розпочалася реформа медичного страхування у Великобританії?

- а) у 1988 році
- б) у 1981 році
- в) у 1991 році

4. Яку назву має організація, створена у 1884 році щодо захисту прав дітей у Великобританії?

- а) Національне товариство попередження жорстокого ставлення до дітей
- б) ЮНЕСКО
- в) ЮНІСЕФ

5. Зі скількох рівнів складається пенсійна система Великобританії?

- а) із двох
- б) із трьох
- в) із п'яти

6. З якого року діє Національна служба охорони здоров'я у Великобританії?:

- а) з 1978 року
- б) у 1481 року
- в) у 1999 року

7. Послуги з додаткового пенсійного забезпечення населення надаються:

- а) Пенсійним фондом
- б) страховими компаніями
- в) роботодавцями

Рекомендована література

1. Андріїв В.В. Перспективи пенсійного забезпечення / В.В. Андріїв // Теоретичні та практичні проблеми трудового та пенсійного права: Збірник матеріалів науково-практичного семінару / За ред. канд. юрид. наук, доцента Шумної Л.П. – Чернігів: КП “Видавництво “Чернігівські обереги”, 2007. – С. 31-34.
2. Березіна С. Є різні моделі і різні підходи / С. Березіна // Вісник Пенсійного фонду України. - №4. - 2002. - С. 46
3. Болотіна Н. Право соціального захисту України. Навчальний посібник. -Київ „Знання”. - 2005 р.
4. Бойко М.Д. Право соціального забезпечення України: навч. посібник вид. 3-тє , доп. та перероб. – К : Атіка, 2006.-380 с.
5. Горюк Н. Криза пенсійних систем: проблеми й альтернативи реформи / Н. Горюк // Україна: аспекти праці. — 1999. — № 4. — С. 38—40.
6. Гуменюк І.О. Міжнародні стандарти в сфері соціального страхування // Актуальні проблеми політики: Збірник наукових праць / Голов. ред. С.В. Ківалов, відп. за вип. Л.І. Кормич. – Одеса: Юридична література, 2002. – Випуск 13 – 14. – С. 859 – 864.
7. Давид Р. Основные правовые системы современности. -М. -1988. - С.145.
8. Креховецька Л. Г. Реформування систем в умовах глобалізації: зарубіжний і вітчизняний досвід / Креховецька Л. Г. // Вісник Прикарпатського університету. – 2009. – № 7. – С. 56–61.
9. Кир'ян Т., Шаповал М., Вітер В. Світовий досвід застосування державних стандартів / Т. Кир'ян, М. Шаповал, В.Вітер // Соціальний захист - 1999. - № 3. - С. 66.
10. Малютина Н.Н. Развитие системы пенсионного обеспечения в зарубежных странах / Н.Н. Малютина // Труд за рубежом. — 2001. — № 2.
11. Нікітчина О.В. Реформування пенсійної системи України в аспекті зарубіжного досвіду / Нікітчина О. В. // Економіка. Управління. Інновації. – Житомир. – 2009.– № 2. – С. 44–48.
12. Оклей І.В. Міжнародний досвід реформування пенсійної системи / І.В. Оклей // Захист соціальних та економічних прав людини: міжнародні стандарти і законодавство України: Матеріали науково-практичної конференції; м. Київ, 12 березня 2004 року; за ред. О.Ф. Штанька, Н.Б. Болотіної. – К.: КЮІ МВС України, 2004. – Ч.2. – С.44-47.
13. Прилипко С. Право на пенсійне забезпечення та його реалізація в умовах ринкової економіки / С. Прилипко // Право України. – 2003. – № 2. – С. 45 – 48.
14. Приходько С. Здійснення громадянами права на соціальний захист та гарантії його забезпечення / С. Приходько // Право України. – 2000. – № 2. – С. 18 – 22. Страшун Б.А. Конституционное (государственное) право зарубежных стран: В 4-х т. – М., 1996. – Т.1-2.
15. Сергієнко О. Соціальна політика в сучасному світі та в Україні / О.Сергієнко // Україна: аспекти праці – 2002. – № 1. – С. 31 – 37.

16. Сивак С. Конституційні гарантії права на пенсійне забезпечення і пенсійна реформа / С. Сивак // Право України. – 1997. – № 12. – С. 70 – 74.
17. Системи соціального страхування в країнах світу: Короткий огляд. – К. – 1996 р.
18. Тернес М., Ганслі. Соціальна політика та соціальне забезпечення за ринкової економіки. – К., 1996.
19. Трудовое и социальное право зарубежных стран: основные институты. — М., 2002.
20. Черникова В.В. Регулирование деятельности благотворительных организаций Великобритании: историко-правовые аспекты / В.В. Черникова // Государство и право. – 1999. -№8. – с.102-104
21. Шитченко В.Г. Моделі соціального захисту в державах-членах Європейського Союзу / В.Г. Шитченко // Вісник Чернігівського державного інституту права, соціальних технологій та праці (серія Право. Економіка. Соціальна робота. Гуманітарні науки): щоквартальний науковий збірник. – 2008. - №1. – Чернігів: Чернігівський державний інститут права, соціальних технологій та праці, 2008. – С.36-44.

4 ПОРЯДОК ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ

Таблиця 4.1- Поточний контроль за модулями

Назви змістових модулів і тем		Розподіл балів за видами робіт				
		Всього	Лек.	Семінарські заняття		
1	2			3	4	5
Змістовий модуль 1. СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯК СКЛАДОВА ЧАСТИНА РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН						
1	ТЕМА №1. Соціальне забезпечення в умовах ринкової економіки	10	4		3	3
2	Тема 2. Основні принципи соціального забезпечення в країнах світу	10	4		3	3
	Модульна контрольна робота	30				
	Разом за змістовим модулем 1	50	8		6	6
Змістовний модуль №2. СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В КРАЇНАХ СВІТУ						
3	Тема 3. Соціальне забезпечення Російської Федерації та країн СНД	2,5	1		1	0,5
4	Тема 4. Системи пенсійного страхування у країнах Центральної та Східної Європи (Чехія, Естонія, Угорщина, Польща, Словенія). Соціальне забезпечення Німеччини	2,5	1		1	0,5
5	Тема 5. Соціальне забезпечення Скандинавських країн	2,5	1		1	0,5
6	Тема 6. Соціальне забезпечення Чилі	2,5	1		1	0,5
7	Тема 7. Соціальне забезпечення Італії та Ізраїлю.	2,5	1		1	0,5
8	Тема 8. Система соціального забезпечення Великобританії та США.	2,5	1		1	0,5
	Модульна контрольна робота	30				
	Разом за змістовим модулем 2	50	8		8	4
	Підсумковий контроль	100				

ДОДАТОК А- ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ВИВЧЕННЯ

1. Поняття соціального забезпечення та його основні функції.
2. Поняття принципів права соціального забезпечення в країнах світу.
3. Поняття організаційно-правових моделі соціального забезпечення в країнах світу.
4. Трирівнева пенсійна система в країнах з розвинутою економікою.
5. Поняття та основні види державних пенсій в Російській Федерації.
6. Недержавні пенсійні фонди в Російській Федерації.
7. Досвід Казахстану у сфері пенсійного забезпечення.
8. Реформування системи соціального забезпечення у Білорусі.
9. Пенсійна формула у країнах Центральної та Східної Європи.
10. Пенсія, що виплачується сиротам у випадку смерті одного з батьків у країнах Центральної та Східної Європи.
11. Пенсія, що виплачується сиротам у випадку смерті обох батьків у країнах Центральної та Східної Європи.
12. Індексація пенсій у країнах Центральної та Східної Європи.
13. Працюючі пенсіонери у країнах Центральної та Східної Європи.
14. Реформування пенсійної системи Німеччини.
15. Права та пільги інвалідів у Німеччині.
16. Допомога у разі бідності в Німеччині.
17. Страхування та виплати з безробіття в Німеччині.
18. Допомога в разі хвороби, при вагітності та пологах (Швеція, Данія).
19. Допомога в разі виробничої травми (Швеція, Данія).
20. Грошова допомога в разі тимчасової і повної непрацездатності (Швеція, Данія).
21. Допомога по безробіттю у Скандинавських країнах.
22. Допомога сім'ям у Скандинавських країнах.
23. Медичне страхування у Скандинавських країнах.
24. Недержавна пенсійна система Чилі.
25. Допомога при хворобі, вагітності та пологах в Чилі.
26. Допомога безробітним в Чилі.
27. Допомога багатодітним в Чилі.
28. Надання грошової допомоги по хворобі та при народженні дитини і догляду за нею в Італії.
29. Грошова допомога по безробіттю в Італії.
30. Грошова допомога сім'ям в Італії.
31. Реформування системи пенсійного забезпечення Італії
32. Право вибору схеми пенсійного забезпечення у Великобританії.
33. Соціальні допомоги у Великобританії.
34. Британське медичне страхування.
35. Накопичувальні пенсійні системи в США.
36. Загальна федеральна пенсійна програма США.
37. Реформування системи пенсійного забезпечення США

ДОДАТОК Б - ПЕРЕЛІК ОРІЄНТОВНИХ ПИТАНЬ НА ІСПИТ

1. Самостійність осіб у країнах ринкової економіки у праві вибору страхування від ризиків загального характеру.
2. Соціальні ризики як підстава для соціального забезпечення.
3. Основні моделі соціального захисту.
4. Основні організаційно-правові форми соціального захисту
5. Основні сучасні пенсійні моделі.
6. Характеристика найпоширенішої пенсійної системи.
7. Сучасні міжнародні стандарти в галузі соціального забезпечення.
8. Всесвітні міжнародні стандарти права людини на соціальне забезпечення.
9. Модель Бісмарка.
10. План Беверіджа та його принципи.
11. Поняття принципів права соціального забезпечення.
12. Класифікація принципів соціального забезпечення в країнах світу.
13. Принципи Європейського Союзу щодо соціального захисту громадян.
14. Принципи недопущення дискримінації за національною ознакою, а також здійснення соціальних виплат незалежно від місця проживання особи.
15. Принцип недопустимості надання особі однакових виплат у різних країнах-членах ЄС.
16. Принцип прозорості інформації для осіб про розмір виплат.
17. Принцип взаємозаліку страхових періодів.
18. Принцип недопущення погіршення становища.
19. Принцип страхування.
20. Принцип забезпечення.
21. Принцип піклування (допомоги).
22. Загальна характеристика соціального захисту Росії.
23. Реформування пенсійної системи Росії.
24. Державне пенсійне забезпечення.
25. Пенсійне страхування.
26. Недержавне пенсійне забезпечення..
27. Державна соціальна допомога.
28. Загальна характеристика соціального страхування країн СНД.
29. Загальна характеристика реформування пенсійних систем у країнах Чехії, Естонії, Угорщині, Польщі, Словенії.
30. Пенсії за віком в країнах Центральної та Східної Європи.
31. Пенсії по інвалідності в країнах Центральної та Східної Європи.
32. Пенсії у зв'язку з втратою годувальника в країнах Центральної та Східної Європи.
33. Соціальне забезпечення Німеччини: загальна характеристика.
34. Соціальне забезпечення Скандинавських країн (Швеція, Данія), загальна характеристика.
35. Принципи загального добробуту датської моделі.
36. Зміст програм соціального захисту окремих громадян у Швеції.
37. Загальна характеристика реформування пенсійних систем Скандинавських країн.

Продовження додатку Б

38. Пенсійна система Швеції.
39. Страхування по старості, в разі втрати працездатності або смерті годувальника (Швеція, Данія).
40. Система соціального страхування, що передбачає надання допомог (Швеція, Данія).
41. Види допомог сім'ям з дітьми.
42. Загальна характеристика реформування пенсійної системи Чилі.
43. Пенсії особам по старості в Чилі.
44. Пенсії непрацездатним особам в Чилі.
45. Пенсії в разі втратили годувальника в Чилі
46. Допомога при виробничих травмах в Чилі.
47. Допомога безробітним в Чилі.
48. Допомога багатодітним в Чилі .
49. Пенсійна система в Аргентині.
50. Загальна характеристика пенсійного забезпечення Італії.
51. Загальна характеристика соціального забезпечення Ізраїлю.
52. Основні програми соціального забезпечення в Ізраїлі.
53. Пенсійна система Ізраїлю.
54. Пенсія за віком в Ізраїлі.
55. Доплата на утриманців в Ізраїлі.
56. Надання грошової допомоги в разі хвороби та при народженні дитини (Ізраїль).
57. Допомога по безробіттю в Ізраїлі.
58. Умови надання допомоги по безробіттю в Ізраїлі.
59. Загальна характеристика реформування пенсійної системи Великобританії.
60. Трирівнева пенсійна система (Великобританія).
61. Державна допомога у Великобританії.
62. Історія пенсійного забезпечення в США.
63. Пенсійне забезпечення в США.
64. Система державного пенсійного забезпечення в США.
65. Система недержавного пенсійного забезпечення США.